

Пояснювальна записка

Програму призначено для вступників до аспірантури при кафедрі української мови ХНУ імені В.Н. Каразіна за спеціалізацією *українська мова*.

Вступний екзамен до аспірантури має на меті визначити рівень професійної підготовки вступника, обсяг та глибину знань української мови, володіння теоретико-поняттєвим апаратом, з'ясувати спроможність абітурієнта критично осмислювати стан розроблення обраної наукової теми дисертаційного дослідження.

Знання з української мови в межах програми передбачають розуміння історичних етапів розвитку української мови, зв'язку мови з історією та культурою народу, системної зумовленості мовних явищ.

Передумовою складання вступного іспиту до аспірантури є подання переліку власних наукових публікацій здобувача, а також реферату з теми наукового дослідження. Обсяг реферату має не перевищувати 30 сторінок.

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВСТУПНИКІВ ДО АСПРАНТУРИ

Вступник до аспірантури за спеціальністю 035 «Філологія» (предметний напрям – українська мова) повинен:

- знати сучасний стан розроблення загальнотеоретичних і прикладних питань розвитку та функціонування української мови;

- розуміти базові тенденції мовного розвитку, характеризувати специфіку взаємодії екстралінгвальних та інтралінгвальних чинників, що зумовлюють статику і динаміку мовної системи;

- вміти узагальнювати проблемні ситуації та визначати перспективні напрямки наукового аналізу мовних явищ, критично осмислювати вироблені в лінгвістиці наукові концепції, демонструвати здатність розробляти та обґрунтовувати методологію й методику дослідження актуальних наукових проблем;

- володіти науковою мовою, вміти створювати наукові тексти різножанрової належності.

ВСТУПНИЙ ЕКЗАМЕН З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Вступний екзамен зі спеціальності 035 – *філологія*, предметний напрям – *українська мова* для здобувачів проводиться відповідно до програми, затвердженої Вченою радою Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Вступний екзамен проводиться за екзаменаційними білетами і передбачає чотири частини (питання).

Частина 1 – теоретична: охоплює питання структури та системи української мови, фонетики/фонології, лексикології, фразеології, семасіології, морфеміки, словотвору та морфології, синтаксису. Максимальна кількість балів – **50**.

Частина 2 – теоретична: містить питання, що стосуються історії української мови. Максимальна кількість балів – **50**.

Частина 3 – теоретична: охоплює питання діалектології (соціальних та територіальних діалектів) і стилістики сучасної української мови. Максимальна кількість балів – **40**.

Частина 4 – практична: передбачає комплексний лінгвістичний аналіз речення. Максимальна кількість балів – **60**.

Усього – **200 балів**

Вступник допускається до участі у конкурсному відборі для зарахування на навчання, якщо оцінка з вступного випробування складає не менше 100 балів.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ

Критеріями оцінювання теоретичних питань є:

- 1) володіння теоретико-поняттєвим апаратом і знання лінгвістичних концепцій (фонетика, фонологія, лексикологія, морфеміка, морфологія, синтаксис, стилістика);
- 2) точність, повнота та системність висвітлення питання;
- 3) належна теоретична аргументованість положень та ілюстрування переконливими прикладами.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Базовими критеріями оцінювання практичних завдань є:

- 1) правильність і повнота виконання завдання;
- 2) здатність розглядати мовне явище в його історичній ретроспективі;
- 3) уміння застосовувати теоретичні знання під час аналізу мовних явищ.

Критерії оцінювання відповіді	Бали	Оцінка
<p><u>Максимально повна відповідність вимогам до змісту і форми відповіді:</u> здобувач повністю розкриває питання; демонструє вміння аналізувати, порівнювати, класифікувати й критично узагальнювати наукові напрями; знає й адекватно використовує наукову літературу, зокрема новітню; здатен обґрунтувати вибір оптимальних дослідницьких підходів, знає методики аналізу і вміє їх використовувати у власному дослідженні, зокрема в умовах неповної / недостатньої інформації. Аргументовано, логічно й послідовно висловлює свої думки, адекватно користується термінологією науки, переконливо подає свою відповідь.</p>	180 – 200	Відмінно
<p><u>Переважна відповідність вимогам до змісту і форми відповіді:</u> здобувач повністю розкриває питання; демонструє вміння аналізувати, порівнювати, класифікувати наукові напрями; знає і адекватно використовує наукову літературу, зокрема новітню; знає провідні дослідницькі підходи, методики аналізу і вміє їх використовувати у власному дослідженні. Аргументовано, логічно й послідовно висловлює свої думки, адекватно користується термінологією науки. Втім, припускається несуттєвих неточностей.</p>	160 – 179	Добре
<p><u>Достатня відповідність вимогам до змісту і форми відповіді:</u> здобувач розкриває провідні аспекти питання; демонструє вміння аналізувати і класифікувати провідні наукові напрями; знає основну наукову літературу, зокрема новітню; знає дослідницькі методи і методики аналізу і частково вміє їх використовувати у власному дослідженні. Висловлює свої думки здебільшого аргументовано, логічно й послідовно, однак не має достатніх знань та вмінь для критичного узагальнення теоретичних засад, формулювання висновків і припускається несуттєвих неточностей.</p>	140 – 159	Добре
<p><u>Неповна відповідність вимогам до змісту і форми відповіді,</u> поверхове й фрагментарне володіння проблематикою, нездатність до аргументованого, логічного й послідовного розкриття питання.</p>	100 – 139	Задовільно
<p>Невідповідність вимогам до змісту і форми відповіді.</p>	0 – 99	Незадовільно

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПРАНТУРИ
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

ЗАГАЛЬНІ ПОНЯТТЯ

Сучасна українська літературна мова як предмет наукового вивчення. Українська мова – національна мова українського народу. Місце української мови серед мов світу. Літературна мова як форма загальнонародної мови. Ознаки та форми існування української літературної мови. Літературна мова і діалект.

ФОНЕТИКА

1. Предмет і завдання фонетики сучасної української мови. Поняття про звукові одиниці мови. Аспекти дослідження звуків. Місце фонетики серед інших лінгвістичних дисциплін, зв'язок з ними.

2. Учення про фонему в сучасному мовознавстві. Співвідношення між буквами, фонемами і звуками. Функції фонем. Основні аспекти вивчення фонем. Фонема та її алофони. Звукові поля фонем. Принципи фонетичної та фонематичної транскрипцій.

3. Голосні фонем сучасної української мови. Артикуляція та акустичні характеристики голосних. Місце та спосіб творення голосних. Наголошеність. Лабіалізація. Ступінь напруження. Звукові поля голосних фонем.

4. Приголосні фонем сучасної української мови. Артикуляція та акустичні характеристики приголосних. Місце та спосіб творення приголосних. Ступінь пом'якшення. Звукові поля приголосних фонем.

5. Поняття акомодатії. Явище акомодатії голосних і приголосних звуків.

6. Асиміляція голосних і приголосних звуків. Поняття асиміляції. Характеристики асиміляції. Дистантна асиміляція голосних. Різновиди та умови регресивної асиміляції приголосних: за дзвінкістю, за глухістю, за м'якістю, за твердістю, за місцем творення, за способом творення. Прогресивна асиміляція приголосних. Випадки асиміляції приголосних, закріпленої на письмі.

7. Явище дисиміляції голосних і приголосних звуків. Поняття дисиміляції. Характеристика та умови дисиміляції звуків в українській мові.

8. Чергування голосних і приголосних у сучасній українській мові. Історичні та позиційні чергування: передумови виникнення. Історичні та позиційні чергування голосних. Чергування приголосних. Зміна приголосних при творенні слів за допомогою суфіксів *-ськ(ий), -ств(о), -ин(а)*.

9. Явища подвоєння та подовження, спрощення та стягнення, редукції та соноризації. Лабіовеляризація.

10. Явища протези, епентези, метатези в сучасній українській мові. Історичні передумови та характеристика.

11. Склад як фонетичне явище. Визначення складу. Теорії складу. Характеристика складу. Фонетичні та орфографічні склади. Основні закономірності складоподілу. Типи складів. Морфемне членування слова і складоподіл.

12. Наголос у сучасній українській мові. Визначення та характеристика наголосу. Основне та побічне наголошування. Енклітики та проклітики. Функції наголосу. Особливості українського наголошування. Роль інтонації в мовленні.

13. Поняття про орфоепію. Норми української літературної вимови. Короткі відомості з історії становлення орфоепічних норм. Орфоепічна норма і варіант. Орфоепічні норми в системі українського вокалізму. Орфоепічні норми в системі українського

консонантизму. Орфоепічні норми в системі акцентуації. Типи вимовних помилок, причини їх виникнення.

14. Графіка сучасної української літературної мови. Поняття графеми. Український алфавіт, його друкована та писана форми. Інші знаки, що використовуються в українському алфавіті. Позначення м'якості приголосних на письмі. Вживання знака м'якості. Вживання апострофа.

15. Орфографія як розділ мовознавчої науки. Співвідношення орфографії з графікою та орфоепією. Принципи української орфографії. Поняття орфограми та її різновиди. Короткі відомості з історії української орфографії. Сучасний український правопис.

ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ. ЛЕКСИКОГРАФІЯ

1. Лексикологія як самостійна мовознавча дисципліна. Об'єкт і предмет лексикології та її завдання.

2. Слово як предмет лексикології. Поняття про слово. Основні терміни семасіології (лексема, семема, сема, лексико-семантичний варіант, звуження, розширення та зміщення значення).

3. Лексичне і граматичне значення слова. Граматична форма і граматична категорія. Структура лексичного значення слова.

4. Лексичне значення як об'єкт типологічної класифікації. Критерії виділення типів лексичних значень. Типи лексичних значень та їх характеристика.

5. Полісемія і моносемія. Природа багатозначності та її функції в мові. Пряме і переносне значення слова. Види перенесень.

6. Конструкції полісемії. Семантичні структури багатозначних слів. Метафора і метонімія як чинники формування переносного значення слова. Значення слова і вживання.

7. Парадигматичні зв'язки у лексиці. Синонімія як один із різновидів парадигматичних зв'язків. Основні підходи до вивчення синонімії. Критерії синонімічності. Джерела і причини виникнення синонімів. Типи синонімів. Синонімічний ряд і його будова. Функції синонімів. Евфемізми та перифрази.

8. Поняття про антонімію. Логічна основа антонімії. Критерії антонімічності лексичних одиниць. Семантичні типи лексичних антонімів. Структурні типи лексичних антонімів. Повна і неповна антонімія. Енантіосемія та оксюморон.

9. Омонімія як мовне явище. Лексична омонімія: визначення, критерії розпізнання лексичних омонімів. Типи омонімів. Класифікація омонімів за походженням. Джерела та шляхи розвитку лексичних омонімів. Відображення омонімії у словниках. Явище паронімії в українській мові.

10. Проблеми диференціації лексичного складу сучасної української мови з погляду походження. Успадкована лексика сучасної української мови. Індоевропейська лексика у складі сучасної української мови. Праслов'янська (спільнослов'янська) лексика у складі сучасної української мови. Власне українська лексика. Успадкована лексика як чинник формування національної мовної картини світу.

11. Запозичена лексика в сучасній українській мові. Основні джерела запозичень. Шляхи запозичень. Етапи засвоєння запозичених слів і процеси, що їх супроводжують. Безпосередні й опосередковані запозичення. Структурні типи запозичених слів, їхні фонетичні й граматичні особливості в українській мові. Класифікація запозичень за походженням.

12. Запозичення зі старослов'янської, латинської, грецької мов, тюркських, германських, польської, французької та інших мов. Тематичні характеристики та групи запозиченої лексики. Інтернаціоналізми у складі української лексики, їхні ознаки та стилістичні функції.

13. Стилiстична диференцiацiя лексики. Експресивно-стилiстична характеристика української лексики. Мiжстилiьова, стилiстично нейтральна лексика. Стилiстично забарвлена лексика; екзотизми, варваризми як рiзновиди лексики. Стилiстичнi особливостi використання застарiлої лексики в мовi художньої лiтератури. Стилiстичнi можливостi iншомовної лексики.

14. Склад української лексики за сферою її вживання. Лексика кодифiкована й некодифiкована, загальнонародна й рiгiональна або соцiально обмеженого використання. Лексика, територiально обмежена в ужитку (дiалектизми), аспекти її вивчення. Просторiччя. Жаргонiзми, вульгаризми, арготизми. Термiнологiчна лексика. Сфери поширення й функцiї термiнiв. Джерела термiнотворення. Взаємодiя термiнологiї з загальноновживаною лексикою в сучаснiй українській мовi. Професiоналiзми, їх характеристика, функцiї, використання.

15. Активна i пасивна лексика в сучаснiй українській лiтературнiй мовi. Причини архаїзацiї лексики. Застарiлi слова: iсторизми, архаїзми та їх рiзновиди. Неологiзми як засiб збагачення словникового складу сучасної української мови. Рiзновиди неологiзмiв: словотвiрнi, запозиченi, утворенi в результатi семантичного розвитку слiв. Загальномовнi неологiзми: комунікативне призначення, функцiї, частота вживання. Термiни-неологiзми. Оказiоналiзми. Словники нових слiв та значень.

16. Предмет i завдання фразеологiї як науки про усталенi зврати. Спiльнi й вiдмiннi риси слова i фразеологiзму. Спiввiдношення мiж лексичним значенням слова i значенням фразеологiзму. Семантика, структура й склад фразеологiзмiв. Однозначнiсть i багатозначнiсть фразеологiчних одиниць. Синонiмiя, антонiмiя, омонiмiя фразеологiчних одиниць. Аспекти вивчення фразеологiзмiв: семантичний, синтаксичний, морфологiчний, стилiстичний, генетичний. Питання класифiкацiї фразеологiчних одиниць. Семантична, структурна, генетична та iншi класифiкацiї. Джерела української фразеологiї. Типи фразеологiзмiв за походженням (питомi, запозиченi, фразеологiчнi кальки, напiвкальки). Крилатi вислови та їхнi стилiстичнi функцiї. Штампи, клiше. Фразеологiчнi словники.

17. Предмет i завдання лексикографiї. Типи словникiв. Комплекснi (енциклопедичнi) й аспекти (галузевi) словники, їх призначення та змiст. Лiнгвiстичнi словники та їх види (одномовнi, двомовнi, багатомовнi). Основнi лiнгвiстичнi словники: тлумачнi словники; аспекти лiнгвiстичнi словники (синонiмiв, омонiмiв, антонiмiв, паронiмiв; неологiзмiв, iншомовних слiв; дiалектнi; фразеологiчнi; словники мови письменникiв; ономастичнi (антропонiмiчнi, топонiмiчнi); скорочень; труднощiв; орфографiчнi, орфоепiчнi; частотнi; зворотнi; граматичнi; морфемнi; словотворчi; етимологiчнi, iсторичнi, дiалектнi та iн.). Структура словникiв рiзних видiв: принцип добору лексики, розташування слiв, словникових статей; будова словникової статтi. Iсторичнi витoki української лексикографiї. Проблеми i перспективи розвитку української лексикографiї на сучасному етапi.

МОРФЕМІКА

1. Морфемiка як галузь мовознавства. Морфема як складник будови слова. Морфи, аломорфи, варіанти морфем. Основнi ознаки й функцiї морфем.

2. Принципи класифiкацiї морфем (роль i мiсце в словi, матерiально вираженi та нульовi); основа слова.

3. Поняття про корiнь як основну, обов'язкову частину слова. Вiльний i зв'язаний коренi, принципи видiлення кореня.

4. Нульовi морфемi: суть, рiзновиди, принципи видiлення.

5. Семантичнi зв'язки мiж морфемами: синонiмiя, антонiмiя, багатозначнiсть.

6. Iсторичнi змiни в будовi слова (опрощення, ускладнення, перерозклад, декореляцiя) суть, причини, наслiдки.

7. Морфемний аналіз слова: суть, основнi принципи й послiдовнiсть здiйснення.

8. Iнтерфiкс: суть, рiзновиди, функцiї у словотвiрних процесах.

9. Конфікс і постфікс як словотворчі засоби: суть, різновиди, функції у словотвірних процесах.

10. Поняття про закінчення. Правило виділення закінчень. Типи закінчень: субстантивні, ад'єктивні, особові флексії дієслова, нульові закінчення. Значення флексій. Багатозначність та омонімія флексій.

СЛОВТВІР

1. Словотвір (дериватологія) як розділ мовознавства. Пізнавальне і дидактичне значення вивчення словотвору. Непохідні слова (симплекси) і похідні слова (деривати). Словотвірні процеси як відображення систематизаційної роботи людського мислення.

2. Словотвірна мотивація: суть і різновиди. Напрямок мотивації, критерії встановлення напрямку мотивації. Явище множинної мотивації. Розходження формальної і семантичної мотивації. Черезкрокова мотивація.

3. Поняття твірної основи та словотвірного форманта – основних складників словотвірного аналізу. Правило виділення твірної основи. Види твірної основи. Афікс (словотворчий формант): суть, різновиди, функції.

4. Морфологічні зміни під час словотворення.

5. Словотвірне значення: суть, ознаки у зіставленні з лексичним і граматичним значеннями. Різновиди словотвірного значення – мутаційні, модифікаційні, транспозиційні.

6. Ієрархія словотвірних понять: словотвірна пара, дериваційний крок, словотвірний ланцюжок, словотвірна категорія, словотвірне гніздо.

7. Поняття словотвірного типу. Параметри опису словотвірного типу. Пізнавальна цінність поняття “словотвірний тип”. Продуктивність і непродуктивність.

8. Афіксальні й безафіксні способи творення слів: суть, різновиди, принципи виділення.

9. Словотвірний аналіз: мета, принципи й послідовність здійснення.

10. Словотвірні й морфемні словники: принципи укладання, структура, завдання.

МОРФОЛОГІЯ

1. Предмет і завдання морфології. Слово і словоформа. Словоформа як об'єкт вивчення морфології. Поняття парадигми. Морфологія як наука про типи парадигм.

2. Граматична категорія як система протиставлених одне одному граматичних значень. Граматичне значення. Відмінність ГЗ від лексичного і дериваційного. Системність граматики. Опозиційність та обов'язковість як ознаки граматичної системності. Інваріантне значення і варіанти значень. Способи вираження ГЗ. Системи флексій, синкретизм їхніх значень. Граматичні суфікси. Суплетивізм. Роль наголосу. Синтетичні форми і явища аналітизму, виражених граматичними показниками. Класифікація ГК за кількістю граем, за способом вираження граматичного значення, за типами граматичної опозиції, за змістом граматичного значення. Лексико-граматичний розряд як лексична група, що взаємодіє з граматичною категорією.

3. Учення про частини мови. Проблема класифікації частин мови. Принципи виділення частин мови: семантичний, морфологічний, синтаксичний. Класифікації частин мови в основних академічних виданнях. Повнозначні (самостійні) і неповнозначні (несамостійні) частини мови. Критерії розмежування. Числівники і займенники як дискусійні класи слів. Дейктичні слова як особливі мовні знаки. Взаємоперехід у системі частин мови.

4. Іменник як частина мови. Загальна характеристика, морфологічні ознаки, синтаксична роль. Лексико-граматичні розряди іменників. Іменникова категорія істот/неістот, її семантичні та формальні вияви. Розряди іменника, пов'язані з можливістю / неможливістю рахунку: іменники конкретні, абстрактні, речовинні, збірні, сингулятиви.

Основні суфікси речовинності, абстрактності, збірності. Неграматичний характер поділу іменників на власні та загальні.

5. Парадигматика іменників. Типи відмін іменників. Основні, неосновні та варіативні флексії. Субстантивні, атрибутивні і мішані типи відмін іменників. Динамічні процеси в іменниковому відмінюванні.

6. Число як словозмінна морфологічна категорія. Число іменників. Квантитативна актуалізація форм конкретних іменників. Утворення форм множини. Відношення між графемами числа в конкретних іменниках. Значення форм однини й множини. Іменники *singularia tantum* і *pluralia tantum*.

7. Категорія роду. Граматична категорія роду як класифікаційна категорія іменників. Беззмистовність і лексична роз'єднаність ГК роду у назвах неістот. Рід іменників – назв істот. Типи родових опозицій іменників, що позначають людей і тварин. Іменники спільного роду. Рід невідмінюваних іменників та аббревіатур. Подвійні форми одного роду. Хитання в роді.

8. Категорія відмінка. Відмінок іменників як морфолого-синтаксична категорія. Формальні показники відмінка. Питання про кількість відмінків. Кличний відмінок. Основні значення відмінків. Роль прийменників у вираженні відмінкових значень.

9. Загальна характеристика прикметника як частини мови Категорійне значення, морфологічні категорії, синтаксичні функції та зв'язки прикметників. Розряди прикметників за значенням (якісні, відносні, присвійні, порядкові; проміжні розряди прикметників). Генетико-структурні підгрупи прикметників. Залежність прикметникових категорій роду, числа і відмінка від категорій опорного іменника.

10. Ступені порівняння прикметників. Питання про ступені порівняння. Категорія співвідносної міри якості предмета. Творення форм вищого та найвищого ступенів порівняння прикметників. Ступені безвідносної міри якості прикметників. Категорія суб'єктивної оцінки.

11. Відмінювання прикметників. Твердий і м'який типи, проміжні явища. Особливості відмінкових форм прикметників. Присвійний тип відмінювання.

12. Числівник. Значення числівників як слів, що виражають кількість і порядок предметів у лічбі. Їхні головні граматичні ознаки. Шкільна й наукова традиція в інтерпретації числівника. Відмежування числівників від інших слів з кількісним значенням. Кількісні числівники. Семантичні групи кількісних числівників. Питання про порядкові числівники в лінгвістичній літературі. Характеристика числівників за будовою. Відмінювання кількісних числівників. Відмінювання порядкових числівників. Синтаксичні функції кількісних та порядкових числівників. Граматичний зв'язок кількісних числівників з іменниками.

13. Категорія відмінка у числівниках. Типи відмінювання числівників. Морфологічні особливості окремих числівників.

14. Займенник. Різні підходи до частиномовного статусу займенникових слів. Займенники як дейктичні слова. Групи займенників за значенням, їхні семантико-граматичні особливості.

15. Розряди займенників за співвідношенням з іншими частинами мови. Відмінювання і правопис займенників різних граматичних груп.

16. Дієслово як частина мови. Семантичні, граматичні та синтаксичні властивості дієслова. Обсяг дієслівної семантики. Предикативні і непередикативні форми дієслова. Дві основи дієслова. Формотворення від обох основ. Парадигматика дієслова. Структурні класи дієслів.

17. Граматична категорія виду. Вид як класифікаційна семантична граматична категорія. Аспектуальні значення дієслів. Вид і парадигма дієслова. Утворення дієслів ДВ і НДВ. Ступені видотворення. Результати перфективації та імперфективації. Поняття видової пари. Семантичні типи видових опозицій. Вид та значення дієслова. Причини видової співвіднесеності / неспіввіднесеності. Одновидові дієслова.

18. Перехідні і неперехідні дієслова. Перехідність / неперехідність як морфолого-синтаксична категорія. Зв'язок категорії перехідності / неперехідності з дієслівною категорією стану.

19. Дієслівна категорія стану. Станові форми дієслів. Уживання пасивних конструкцій. Зворотні дієслова. Значення і функції постфікса *-ся*, його багатозначність. Морфологічна категорія способу. Утворення і значення форм. Граматична категорія особи як словозмінна категорія.

20. Час як словозмінна категорія. Система часових форм, їх творення та значення. Локалізовані і нелокалізовані форми часу. Транспозиція форм. Пряме й переносне вживання способових і часових форм.

21. Дієприкметник як особлива форма дієслова. Творення форм дієприкметників. Вид та перехідність як фактори, що впливають на творення дієприкметників. Особливості морфологічних категорій часу і стану дієприкметників. Дієприслівник як особлива дієслівна словоформа. Творення дієприслівників.

22. Категорійне значення, синтаксичні зв'язки та функції, незмінюваність прислівників. Означальні і обставинні прислівники, їх класифікація. Ступені порівняння якісних прислівників. Поняття про предикативні прислівники (категорія стану) та модальні слова.

23. Особливості службових частин мови. Прийменник як службова частина мови. Граматична й семантична специфіка прийменників. Основні класифікації прийменників.

24. Сполучник. Розряди сполучників за значенням.

25. Частка як службова частина мови. Формотвірні і модальні частки.

26. Вигук. Граматичні й семантичні особливості вигуків. Розряди вигуків.

СИНТАКСИС

1. Словосполучення як синтаксична одиниця, типи словосполучень за структурою. Семантико-синтаксичні відношення та синтаксичні зв'язки в підрядних словосполученнях. Семантико-синтаксичні відношення в сурядних словосполученнях.

2. Основні ознаки речення як синтаксичної одиниці. Типи модальностей речень. Класифікація речень. Типи речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням. Актуальне членування речення.

3. Загальне поняття про головні члени речення. Типи підметів та способи їх вираження. Типи присудків, способи їх вираження. Складні випадки координації підмета і присудка.

4. Загальне поняття про другорядні члени речення. Означення як другорядний член речення, його різновиди та способи вираження; прикладка. Додаток як член речення та його різновиди, способи вираження. Семантика обставин, основні способи вираження.

5. Типи односкладних речень, особливості їхньої семантики та способів вираження головних членів.

6. Поняття про неповні речення та їх класифікація.

7. Загальне поняття про просте ускладнене речення. Поняття про однорідність. Однорідні члени речення: сполучники сурядності, смислові відношення, розділові знаки. Однорідні й неоднорідні означення.

8. Поняття про відокремлення як синтаксичне явище. Відокремлені узгоджені й неузгоджені означення. Відокремлені прикладки. Відокремлення обставин. Питання про речення з відокремленими додатками. Відокремлені уточнювальні члени речення.

9. Синтаксично ізольовані частини речення. Семантичні групи вставних слів, словосполучень і речень. Речення зі вставленими компонентами. Звертання й вокативні речення.

10. Загальне поняття про складне речення. Структурні типи складних речень.

11. Характеристика складносурядного речення: засоби зв'язку й семантичні відношення між предикативними частинами. Розділові знаки між частинами складносурядних речень.

12. Складнопідрядне речення: засоби зв'язку головної та підрядної частин. Основні принципи класифікації складнопідрядних речень. Структурно-семантична класифікація складнопідрядних речень. Різновиди складнопідрядних речень ускладненого типу.

13. Питання про безсполучникові складні речення. Безсполучникові складні речення з однотипними й різнотипними частинами. Безсполучникове складне речення ускладненого типу.

14. Складне синтаксичне ціле (надфразна єдність) як одиниця синтаксису. Структурні типи складних синтаксичних цілих, засоби зв'язку між реченнями в них.

15. Принципи української пунктуації. Система розділових знаків української мови.

СТИЛІСТИКА

1. Поняття функціонального стилю. Функціонально-стильова диференціація сучасної української літературної мови, взаємовплив стилів.

2. Принципи і прийоми використання багатозначних слів у різних стилях. Класифікація тропів.

3. Стилістичне використання лексики й фразеології. Трансформація фразеологізмів як стилістичний прийом.

4. Стилістичні фігури та їхні види. Фонетичні засоби увиразнення мовлення.

5. Метафора як троп і засіб будівництва картини світу. Метафора в поезії та ідеології.

ІСТОРИЧНА ГРАМАТИКА

1. Фонетичні та граматичні риси української мови як окремої слов'янської, історія їх формування.

2. Основні пізньопраслов'янські та протоукраїнські фонетичні зміни (зміни задньоязикових *g, *k, *x у сполучі з голосним переднього ряду; зміни приголосних у сполучі з *j; деназалізація носових голосних тощо).

3. Звукові зміни, зумовлені занепадом [ъ] і [ь] (у системі голосних і приголосних).

4. Зміни, не пов'язані з занепадом редукованих (у системі голосних і приголосних).

5. Загальний огляд частин мови в староукраїнській мові.

6. Історія іменника в староукраїнській мові (категорії іменника; поділ на відміни; шляхи утворення відмінкових форм іменників; доля форм двоїни в сучасній мові).

7. Історія займенника в українській мові. Загальна характеристика староукраїнських займенників. Розряди займенників та особливості їх відмінювання. Історія окремих займенників в українській мові.

8. Історія прикметника в українській мові. Виділення прикметника в окрему частину мови. Історія коротких прикметників в українській мові. Історія повних прикметників.

9. Історія числівника в українській мові. Загальна характеристика староукраїнських числівників. Розряди числівників та особливості їх відмінювання.

10. Історія дієслова в українській мові. Дві основи дієслова. Класи дієслів. Час і спосіб дієслова. Іменні форми дієслова.

11. Історія прислівника в українській мові. Характеристика й історія розрядів прислівників (відзайменникові, відіменні, віддієслівні прислівники; прислівники, утворені з кількох основ чи слів).

12. Історія службових частин мови в українській мові. Класифікації й характеристика староукраїнських прийменників, сполучників, часток.

13. Історія вигука в українській мові. Склад, походження та значення староукраїнських вигуків: коротка характеристика.

14. Головні і другорядні члени речення в історії української мови.

15. Типи речень в історії української мови.

16. Особливості порядку слів в староукраїнському реченні. Давальний самостійний зворот як окремий випадок ускладнення староукраїнського речення.

ІСТОРИЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

1. Наукові концепції походження української мови як мови етносу. Критерії періодизації історії української літературної мови. Дискусійні питання періодизації. Періодизація Ю. Шевельова.

2. Соціогуманітарні процеси на Русі. Поява писемної мови з прийняттям християнства. Поширення грамотності.

3. Концепції науковців щодо мовної ситуації в Київській Русі. Книжно-писемна мова в Київській Русі: особливості розвитку, функції, пам'ятки.

4. Літературна мова другої пол. XIV – першої пол. XVI ст. Суспільно-політичні умови розвитку української літературної мови. «Руська мова»: варіанти, функції, пам'ятки.

5. Літературна мова другої пол. XVI – сер. XVII ст. Суспільно-політичні умови розвитку української літературної мови. «Проста мова»: причини появи, функції, пам'ятки. Мовна ситуація на українських землях. Значення виникнення книгодрукування. Кодифікування простої мови. Розвиток шкільної і вищої освіти.

6. Літературна мова другої пол. XVII ст. – к. XVIII ст. Суспільно-політичні умови розвитку української літературної мови. Мовна ситуація на українських землях. Стилї і жанри літературної мови. Причини занепаду простої мови.

7. Становлення нової української літературної мови (кінець XVIII – 40-і рр. XIX ст.). Суспільно-політичні умови розвитку української літературної мови. Значення «Енеїди» І. Котляревського. Мовна творчість поетів-романтиків. «Русалка Дністровая». Мовна творчість Т. Шевченка, її значення. Кодифікування нової української літературної мови.

8. Літературна мова другої пол. XIX – поч. XX ст. Суспільно-політичні умови розвитку української літературної мови. Особливості українського мовно-літературного процесу в Російській імперії та Австро-Угорщині. Мовні дискусії щодо української мови. Мовотворчість письменників.

9. Літературна мова з 20-х рр. XX ст. до сьогодні. Суспільно-політичні умови розвитку української літературної мови. Українізація і її значення. Радянська теорія «злиття націй і їхніх мов». Посттоталітарний період розвитку української літературної мови. Розвиток стилів та кодифікування української літературної мови в кожному з трьох періодів.

ДІАЛЕКТОЛОГІЯ

1. Українська діалектологія в системі мовознавчих дисциплін. Зв'язок діалектології з іншими мовознавчими галузями, історією, етнографією. Роль етнографічних та фольклорних матеріалів у дослідженнях із діалектології.

2. Територіальні та соціальні діалекти. Основні територіально-мовленнєві одиниці (наріччя, або діалектна група, діалект, говір, говірка, ідіолект).

3. Синхронний та діяхронний аспекти описового дослідження говорів.
4. Методи збирання діалектного матеріалу. Фонетична транскрипція як основний засіб фіксування діалектних текстів.
5. Лінгвогеографічний метод дослідження українських діалектів. Лінгвістичні атласи української мови.
6. Основні джерела та методи дослідження українських діалектів.
7. Походження української мови та її територіальних діалектів.
8. Діалекти і літературна мова. Взаємодія загальнонаціональної мови з її діалектами на різних етапах розвитку.
9. Формування української літературної мови на народній основі, східноукраїнський та західноукраїнський її різновиди.
10. Перші спроби характеристики і класифікації територіальних діалектів української мови. Класифікація К. Михальчука. Сучасний поділ діалектів на менші територіально-мовленнєві утворення.
11. Проблема функціонування діалектних елементів у структурі художніх творів (їх роль, основні стилістичні функції).
12. Загальна характеристика українського діалектного вокалізму та консонантизму.
13. Загальна характеристика південно-східного наріччя української мови. Середньонадніпрянський діалект як основа української літературної мови. Найвиразніші фонетичні та морфологічні риси середньонадніпрянського діалекту. Найвиразніші фонетичні та морфологічні риси слобожанських говірок.
14. Особливості північного (поліського) наріччя. Поділ на менші територіально-мовленнєві утворення.
15. Основні фонетичні та морфологічні риси південно-західного наріччя. Найважливіші фонетичні й морфологічні риси карпатської діалектної групи.
16. Загальна характеристика найвиразніших синтаксичних особливостей українських діалектів.
17. Основні лексико-семантичні особливості говорів української мови. Склад української діалектної лексики з погляду її походження.
18. Діалектна лексикографія і фразеографія.

ЛІТЕРАТУРА

ФОНЕТИКА

Основна література

1. Бурлака Т.К., Горпинич В.О., Дудик П.С. Українська мова. Ч. 1. К. : Вища шк., 1993. 415 с.
2. Винницький В. М. Акцентуаційні етюди. Жовква : Місіонер, 2004. 281 с.
3. Доленко М. Т., Дацюк І. І., Кашук А. Г. Сучасна українська мова. К. : Вища шк., 1987. 351 с.
4. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Т. 1. К. : Вища шк., 1972. 402 с.
5. Карпенко Ю. О. Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови. Одеса, 1996. 234 с.
6. Курс сучасної української літературної мови / За заг. ред. Л. А. Булаховського. Т. 1. К. : Рад. шк., 1951. 519 с.
7. Пономарів О. Д., Різун В. В., Шевченко Л. Ю. Сучасна українська мова. К. : Либідь, 2001. 400 с.
8. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика / за заг. ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка, 1969. 435 с.
9. Сучасна українська літературна мова / за ред. М. Я. Плющ. К. : Вища шк., 1994. 414 с.
10. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова: Фонетика, орфоєпія, графіка, орфографія К. : Вища шк., 1981. 183 с.

Допоміжна література

1. Асіїв Л. Фонетика і фонологія української мови. Збірник практичних, тестових і контрольних завдань. Львів, 2015. 360 с.
2. Багмут А. Й. Сучасна мовленнєва діяльність : Загальна та експериментальна фонетика. К., 2001.
3. Білик О. П. Практикум з української мови. К. : Вища шк., 1970. 128 с.
4. Дрюченко О. Я. Голосні звуки: Terra Incognita. Харків : Курсор, 2014. 445 с.
5. Козачук Г.О., Шкуратяна Н. Г. Практичний курс української мови: навчальний посібник. К. : Вища шк., 1993. 367 с.
6. Наєнко Г. М. Курс лекцій з історії української мови. Фонетика. К., 2002. 272 с.
7. Пазяк О. М., Сербенська О. А., Фурдуй М. І., Шевченко Л. Ю. Українська мова: практикум. К. : Либідь, 1990. 223 с.
8. Перебийніс В. С. Кількісні та якісні характеристики системи фонем сучасної української літературної мови. К., 1970. 134 с.
9. Плющ Н., Бондаренко В. Сучасна українська мова. Орфоєпія. К., 2008. 164 с.
10. Радван Д. В. Загальнолінгвістична теорія фонемі та її розвиток в Україні : автореф. дис. ... канд. філол. наук. К., 2003. 19 с.
11. Шевелева Л. А., Дудка О. О. Українська мова: Універсальний комплексний довідник. Харків: Парус-Друк, 2010. 224 с.
12. Ющук І. Наукові засади вивчення фонетики у школі. *Дивослово*. 2007. № 10. С. 8–13

ЛЕКСИКОЛОГІЯ. ФРАЗЕОЛОГІЯ. ЛЕКСИКОГРАФІЯ

Основна література

1. Авксентьєв Л.Г. Сучасна українська мова. Фразеологія. Харків. 1983. 137 с.

2. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства: Історія вивчення української мови: навч. посіб. для студ. пед. ін-тів спец. «українська мова та література». К. : Вища шк., 1991. 231 с.
3. Болтянська Р. І. До питання про розгляд проблеми омонімія/полісемія. *Інозем. філологія*. 1975. № 38. С. 3–9.
4. Булаховський Л. А. Питання походження української мови: Вибрані праці. В 5-ти т. К., 1997. Т. 2. С. 9-216.
5. Ващенко В. С. Слово та його значення : посібник з лексикології. Дніпропетровськ, 1976. 38 с.
6. Ващенко В. С. Українська лексикологія: Семантико-стилістична типологія слів : посіб. для студентів-філологів. Дніпропетровськ : ДДУ, 1979. 127 с.
7. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / за ред. О.С. Мельничука. К. : Наук. думка; Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні, 1996. 595 с.
8. Горещкий П. Й. Історія української лексикографії. К. : Рад. шк., 1963. 123 с.
9. Дослідження з лексикології та лексикографії: міжвід. зб. К. : Наук. думка, 1965. 117 с.
10. Жайворонок В.В. Запозичена лексика в українській мовній картині світу: Мова у слов'янському культурному просторі. Умань, 2002. 412 с.
11. Історія української мови: Лексика і фразеологія / укл. В. М. Русанівський, В. О. Винник, В. Й. Горобець та ін. К. : Наук. думка, 1983. 743 с.
12. Ковтюх С. Л. Сучасна українська літературна мова (Вступ. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія) : навчально-методичний посібник. Кіровоград, 2011. 232 с.
13. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови (Семантична структура слова). Харків: Вид-во Харк. ун-ту, 1977. 113 с.
14. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови. Харків: ХДПУ ім. Г. С. Сковороди, 1997. 132 с.
15. Познанська В. Д. Лексикологія сучасної української мови: Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія : навч. посібник. Вінниця: ДонНУ, 2016. 122 с.
16. Русанівський В. М. Закономірності розвитку значення слова. *Укр. мова і літ. в шк.* 1981. № 4. С. 27–36.
17. Русанівський В. М. Семантичні процеси розвитку української лексики. Історія української мови: Лексика і фразеологія. К., 1983. С. 660–715.
18. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики. К. : Наук. думка, 1988. 240 с.
19. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава, 2008. 712 с.
20. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, 2010. 844 с.
21. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. К. : Наук. думка, 1973. 279 с.
22. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг. К. : Критика, 2005. 463 с.
23. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / за заг. ред. І. К. Білодіда. К. : Наук. думка, 1973. 438 с.
24. Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика : підручник / А.К.Мойсієнко, О.В.Бас-Кононенко, В.В. Берковець та ін.; за ред. А.К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К. : Знання, 2013. 270 с.
25. Сучасна українська літературна мова : підруч. / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; за ред. А. П. Грищенка. К. : Вища шк., 2002. 439 с.
26. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : посібник. Луганськ: Альма-матер, 2005. 399 с.
27. Українська мова: Енциклопедія / [ред. кол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін.]. К. : Укр. енцикл., 2000. 752 с.
28. Філон М.І., Хомік О.Є. Сучасна українська мова. Лексикологія : навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. 220 с.

29. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії. К. : Вища шк., 1984. 167 с.
30. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики : енциклопедичний словник для фахівців з теоретичних гуманітарних дисциплін та гуманітарної інформатики. К. : Арт. Ек., 1998. 336 с.

Допоміжна література

1. Білоноженко В.М., Гнатюк І.С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів. К. : Наук. думка, 1989. 156 с.
2. Великорода В.Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики : *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. 2009. Вип. 4. С. 212–217.
3. Кочерган М. П. Слово і контекст (Лексична сполучуваність і значення слова). Львів : Вища шк., 1980. 184 с.
4. Москаленко А. А. Лексика української літературної мови другої половини ХІХ – початку ХХ ст. [конспект лекцій із спецкурсу]. Одеса, 1969. 92 с.
5. Муромцева О. Г. Розвиток лексики української мови в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Харків : Вища шк., 1985. 152 с.
6. Непокупний А.П. Балтійські родичі слов'ян. К. : Наук. думка, 1979. 183 с.
7. Стишов О. А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. Біла Церква: Авторитет, 2019. 198 с.

Словники

1. Гринчишин Д. Г. Словник паронімів української мови. К. : Рад. шк., 1986. 221 с.
2. Гринчишин Д., Чікало М. Словник української мови ХVІ – І пол. ХVІІ ст. Львів, 1994. 239 с.
3. Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів української мови. Львів: Фенікс, 1996. 224 с.
4. Деркач М. Короткий словник синонімів української мови. Львів – Краків – Париж : Просвіта, 1993. 209 с.
5. Етимологічний словник української мови : у 6 т. К. : Наук. думка, 1982–2012.
6. Історичний словник українського язика / за ред. Є. Тимченка. Харків, К., 1930–1932.
7. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови. К. : Довіра, 2006.
8. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. К. : Кобза, 1993. 472 с.
9. Коломієць М. П., Регушевський Є.С. Словник фразеологічних синонімів. К. : Рад. шк., 1988. 200 с.
10. Мазурик Д. Нове в українській лексиці : словник-довідник. Львів: Світ, 2002. 231 с.
11. Полюга Л. М. Словник антонімів. К. : Рад. шк., 1987. 173 с.
12. Сахно І.П., Сахно М.М. Словник сполучуваності української мови. Дніпропетровськ : ДДУ, 1999. 540 с.
13. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей. К. : Наук. думка, 1996. 335 с.
14. Словарь української мови: у 4 т. / упорядкував з додатком власного матеріалу Б. Грінченко. К. : Наук. думка, 1996.
15. Словник антонімів української мови / за ред. Л. С. Паламарчука. К. : Довіра, 2001. 275 с.
16. Словник епітетів української мови / за ред. Л. О. Пустовіт. К. : Довіра, 1998. 431 с.

17. Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. К. : Довіра, 2000. 1018 с.
18. Словник синонімів української мови: у 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. К. : Наук. думка, 2001.
19. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: у 2 т. / редкол.: Д.Г. Гринчишин, Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький. К. : Наук. думка, 1977–1978.
20. Словник сучасного українського сленгу / упоряд. Т. М. Кондратюк. Харків : Фоліо, 2006. 350 с.
21. Словник українських синонімічних гнізд / за ред. А. М. Поповського. Дніпропетровськ : Січ, 2000. 424 с.
22. Словник української мови: в 11 т. К. : Наук. думка, 1970–1980.
23. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. К. : Критика, 2003. 336 с.
24. Удовиченко Г. М. Фразеологічний словник української мови: у 2 т. К. : Наук. думка, 1984.
25. Фразеологічний словник української мови: у 2 т. / укл. В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І С. Гнатюк. К. : Наук. думка, 1999. 984 с
26. Частотний словник сучасної української художньої прози: у 2 т. / голова редкол. В. С. Перебийніс. К. : Наук. думка, 1981.
27. Чучка П. Прізвиська закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. Львів: Світ, 2005. 704 с.
28. Щур І. І. Словник комп'ютерного сленгу української мови. К., 2006. 144 с.

СЛОВТВІР. МОРФЕМІКА

Основна література

1. Азарова Л.Є. Складні слова в українській мові: структура, семантика, концепція “золотої” пропорції. Вінниця : Універсум, 2002. 222 с.
2. Безпояско О.К., Городенська К.Г. Морфеміка української мови. К. : Наукова думка, 1987. 211 с.
3. Білоусенко П.І. Історія суфіксальної системи українського іменника (назви осіб чоловічого роду). К. : КДПУ, 1993. 215 с.
4. Білоусенко П. І., Іншакова Є. О., Качайло К. А., Меркулова О. В., Стовбур Л. М. Нариси з історії українського словотворення (іменникові конфікси). Запоріжжя – Кривий Ріг, 2010. 480 с.
5. Вакарюк Л.О., Панцьо С.Є. Українська мова. Морфеміка і словотвір : навч. посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 200 с.
6. Валюх З. Словотвірна парадигматика іменника в українській мові. К.; Полтава : АСМІ, 2005. 350 с.
7. Горбачук В.Т. Основні поняття і терміни морфеміки. К., 1982.
8. Городенська К.Г., Кравченко М.В. Словотвірна структура слова. К. : Наук. думка, 1981. 199 с.
9. Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія. К., 1999.
10. Грещук В. Український відприкметниковий словотвір. Івано-Франківськ : Плай, 1995. 208 с.
11. Ільїн В.С. Префікси в сучасній українській мові. К. : Вид-во АН УРСР, 1953. 167 с.
12. Карпіловська Є.А. Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови: будова та реалізація. К. : Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, 1999. 298 с.
13. Клименко Н.Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. К. : ІЗМН, 1998. 182 с.

14. Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові. К. : Наук. думка, 1984. 251 с.
15. Ковалик І. Вчення про словотвір. Вибрані праці. Ч. 1. Івано-Франківськ. Львів, 2007. 404 с.
16. Олексенко В.П. Словотвірні категорії іменника. Херсон: Айтлант, 2005. 336 с.
17. Плющ М. Я. Граматика української мови. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. К. : ВД “Слово”, 2010. 328 с.
18. Словотвір сучасної української літературної мови / Гнатюк Г. М., Городенська К. Г., Грищенко А. П. та ін. К. : Наук. думка, 1979. 408 с.
19. Соколова С.О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові. К. : Наук. думка, 2003. 270 с.
20. Юрчук Л.А. Питання суфіксального словотворення дієслів у сучасній українській мові. К. : Вид-во АН УРСР, 1959. 100 с.

Допоміжна література

1. Вокальчук Г. М. Словотворчість українських поетів ХХ століття : монографія. Острог : НУ “Острозька академія”, 2008. 536 с.
2. Вокальчук Г. М., Архангельська А. М., Стишов О. А., Маслова Ю. П., Максимчук В. В. Неологічні назви осіб у сучасних слов’янських мовах : монографія. Рівне – Оломоуць : НУ “Острозька академія”, 2011. 356 с.
3. Городенська К. Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. К. : Наукова думка, 1991. 192 с.
4. Дідківська Г.Г., Родніна Л.О. Словотвір, синонімія, стилістика. К. : Наук. думка, 1982. 170 с.
5. Караванський С. Секрети української мови. К. : Кобза, 1994. 152 с.
6. Карпіловська Є.А. Конструювання складних словотворчих одиниць. К. : Наук. думка, 1990. 150 с.
7. Клименко Н. Ф. Система афіксального словотворення сучасної української мови. К. : Наук. думка, 1973. 186 с.
8. Ковалик І. Питання слов’янського іменникового словотвору в східнослов’янських мовах у порівнянні з іншими слов’янськими мовами. Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1958. 156 с.
9. Колоїз Ж. В. Українська okazіональна дери́вація : монографія. К. : Акцент, 2007. 311 с.
10. Кочан І. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові. Львів : ЛНУ, 2004. 519 с.
11. Мамрак А. В. Проблеми словотвірної омонімії. *Мовознавство*. 1992. № 3. С. 35–39.
12. Муромцева О. З історії української літературної мови : вибрані праці. Харків, 2008. 229 с.
13. Нелюба А. М. Явища економії в словотвірній номінації української мови. Харків, 2007. 302 с.
14. Нелюба А. Явища економії в словотвірній номінації української мови (системний вимір). Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2014. 184 с.
15. Нелюба А. М. Осново- і словоскладання в контексті словотвірної номінації. *Вісник Запорізького національного університету*. Філологічні науки. 2006. № 2. С. 169–184.
16. Нелюба А. М. Словотвірна контамінація як вияв принципу економії. *Збірник Харківського історико-філологічного товариства*. Нова серія. 2002. Т. 9. С. 183–200.
17. Олексенко О., Мізіна О. Структурно-семантичні та функціонально-стильові властивості нульсуфіксальних атрибутів. Полтава – Харків: Харківське іст.-філол. т-во, 2014. 232 с.

Словники

1. Вакарюк Л. О., Панцьо С. Є Український словотвір у термінах. Словник-довідник. Тернопіль: Джура, 2007. 260 с.
2. Віняр Г.М., Шпачук Л.Р. Словник новотворів української мови кінця ХХ століття. Кривий Ріг, 2002. 181 с.
3. Ганич Д.І. Словник лінгвістичних термінів. К. : Вища шк., 1985. 360 с.
4. нверсійний словник української мови. К., 1985. 812 с.
5. Карпіловська Є.А. Кореневий гніздовий словник української мови. К. : Укр. енциклопедія, 2002. 912 с.
6. Колоїз Ж.В. Тлумачно-словотвірний словник okazіоналізмів. Кривий Ріг, 2003. 166 с.
7. Лексико-словотвірні інновації (2007) : словник / укл. К. Коротич, С. Лук'яненко, А. Нелюба, С. Нелюба, Р. Трифонов. Харків, 2008.
8. Мазурик Д. В. Нове в українській лексиці : словник-довідник. Львів : Світ, 2002. 130 с.
9. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (1983–2003) : словник. Харків, 2004. 136 с.
10. Нелюба А., Нелюба С. Лексико-словотвірні інновації (2004–2006) : словник. Харків, 2007. 144 с.
11. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (2008–2009) : словник. Харків, 2010. 116 с.
12. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (2010–2011). Словник. Харків, 2012. 100 с.
13. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації. 2012–2013 : словник. Харків, 2014. 172 с.
14. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації (2014) : словник. Харків, 2015. 220 с.
15. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації (2015–2016) : словник. Харків, 2017. 204 с.
16. Нелюба А., Редько Є. Лексико-словотвірні інновації (2017–2021) : словник. Харків, 2021. 124 с.
17. Полюга Л.М. Словник українських морфем. Львів, 2009.
18. Селігей П. О. Етимологічний словник запозичених суфіксів і суфіксоїдів в українській мові. К. : Академперіодика, 2014. 324 с.
19. Сікорська З.С. Українсько-російський словотворчий словник. К., 1985. 188 с.
20. Яценко І.Т. Морфемний аналіз (словник-довідник). В 2 т. К. : Вища шк., 1981.

МОРФОЛОГІЯ

1. Арполенко Г.П. та ін. Числівник української мови. К. : Наук. думка, 1980
2. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія. К. : Либідь, 1993
3. Вихованець І.Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті. К. : Наук. думка, 1988.
4. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови. К., 2004. 400 с.
5. Волох О.Т. Сучасна українська літературна мова. К. : Вища шк., 1976.
6. Горпинич В.О. Українська морфологія: навчальний посібник. Дніпропетровськ, ДНУ, 2002. 350 с.
7. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / за ред. К. Г. Городенської. К. : Вид. дім Д. Бураго, 2017. 752 с.

8. Гринчишин Д.Г. Явище субстантивації в українській мові. К. : Наук. думка. 1965.
9. Грищенко А.П. Прикметник в українській мові. К. : Наук. думка, 1978.
10. Жовтобрюх М.А., Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. Ч. 1. К. : Рад. шк., 1959.
11. Кучеренко І.К. Теоретичні питання граматики української мови. У 2 ч. К. : Вид-во КДУ, 1964.
12. Леонова М.В. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. К. : Вища шк., 1983.
13. Матвіяс І.Г. Іменник в українській мові. К. : Рад. шк., 1974.
14. Русанівський В.М. Структура українського дієслова. К. : Наук. думка, 1971.
15. Сучасна українська літературна мова; Морфологія / за ред. І. К. Білодіда. К. : Наук. думка, 1969.
16. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. А. П. Грищенка. К. : Вища шк., 1997. 493 с.
17. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. М. Я. Плющ. К. : Вища шк., 2000. 430 с.
18. Сучасна українська мова : підручник / за ред. О.Д. Пономарева. К. : Либідь, 2001. 400 с.

СИНТАКСИС

Основна література

1. Бевзенко С. П., Литвин Л.П., Семеренко Г.В. Сучасна українська мова. Синтаксис : навч. посібник. К., 2005.
2. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення. К., 1983.
3. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник. К., 1993
4. Дорошенко С. І. Складні безсполучникові конструкції в сучасній українській мові. К., 1980.
5. Загнітко А. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. URL: http://www.ukrajinistika.edu.rs/preuzimanje/UKR_sintaksis.pdf.
6. Загнітко А., Миронова Г. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. Брно, 2013. URL: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/monography/128790-monography.pdf.
7. Заборна М. Просте речення. Складні випадки аналізу : навч. посібник. Тернопіль, 2002.
8. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис : монографія. Донецьк, 2001.
9. Іваницька Н. Л. Синтаксис простого речення. К., 1989.
10. Кобилянська М. Ф., Гуйванюк Н.В. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис : збірник вправ. К., 1992.
11. Лінгвістичний аналіз. Практикум : навчальний посібник / за ред. Г. Р. Передрій. К., 2005.
12. Ломакович С. В. Займенниково-співвідносні конструкції в системі складнопідрядного речення української мови : навч. посіб. К., 1993.
13. Слинько І. І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання : навч. посібник. К., 1994.
14. Сучасна українська літературна мова. Лінгвістичний аналіз : навч.-метод. матеріали для студентів філол. факультету / укл. Дудка О. О., Калашник Ю. І., Пономаренко В. Д., Рашупкіна Н. П. Харків, 2007.

15. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. О. Д. Пономарева. К., 2005.
16. Христіанінова Р. О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові : монографія. К., 2012.
17. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : підручник К., 2004.

Допоміжна література

1. Арполенко Г. П. Структурні типи інфінітивних речень. *УМЛШ*. 1977. № 3.
2. Болюх О. В. Власне-семантична і формально-граматична інтерпретація безособових речень. *Мовознавство*. 1992. № 3.
3. Грищенко А. П. Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові. К., 1969.
4. Губарева Г. А., Калашник Ю. І. Відокремлення вставних слів, словосполучень і речень. *Universitates. Наука і просвіта*. Харків, 2014. № 4. С. 71–73.
5. Губарева Г. А. До проблеми вивчення відокремлених обставин у курсі сучасної української мови. *Педагогічні науки : зб. наук. праць*. Ч. 3. Суми: СумДПІ ім. А. С. Макаренка, 2008. С. 463–470.
6. Зуєнко Ю. І. Дещо про відокремлення узгоджених означень. *Universitates. Наука і просвіта*. Харків, 2002. № 4.
7. Іваницька Н. Л. Двоскладне речення в українській мові. К., 1986.
8. Кадомцева Л. О. Українська мова: Синтаксис простого речення. К., 1985.
9. Кононенко В. І. Відокремлення синтаксичних конструкцій із сполучником *як*. *УМЛШ*. 1968. № 11.
10. Олійник Г. П. Про структурні особливості речень з відокремленими дієприслівниковими конструкціями. *Мовознавство*. 1977. № 1.
11. Пархонюк Л. Складне речення в українській мові. Багатокомпонентні конструкції. Тернопіль, 2007.
12. Синтаксис словосполучення і простого речення. К., 1975.
13. Ткаченко Є. М. Українська мова. Пунктуація: правила, вправи, диктанти : навч. посібник . Харків, 2001.

СТИЛІСТИКА

1. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика української мови : навч. посібник. Тернопіль : Підручники і посібники, 2011.
2. Домбровський В. Українська стилістика і ритміка. Українська поезика. Дрогобич: Відродження, 2008.
3. Коць Т. А. Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі : монографія. К. : Логос, 2010.
4. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилiстика української мови : підручник. К. : Вища шк., 2003.
5. Пономарів О. Д. Стилiстика сучасної української мови : підручник. Тернопіль, 2000.
6. Сучасна українська літературна мова. Стилiстика / за ред. І. К. Білодіда. К., 1973.
7. Чабаненко В. А. Стилiстика експресивних засобів української мови. Запоріжжя, 2002.

ІСТОРИЧНА ГРАМАТИКА

1. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови (Нариси із словозміни та словотвору). Ужгород : Закарпат. обл. вид-во, 1960. 416 с.

2. Жовтобрюх М. А., Волох О. Т., Самійленко С. П. Історична граматики української мови. К. : Вища шк., 1980. 319 с.
3. Історична граматики української мови : підруч. / О. П. Безпалько, М. К. Бойчук, М. А. Жовтобрюх та ін. К., 1962.
4. Історія української мови : хрестоматія : навч. посіб. для вузів / С. Я. Єрмоленко, А. К. Мойсієнко. К. : Либідь, 1996. 288 с.
5. Історія української мови: Морфологія. К. : Наук. думка, 1978. 539 с.
6. Історія української мови: Синтаксис. К. : Наук. думка, 1983. 503 с.
7. Історія української мови: Фонетика. К. : Наук. думка, 1979. 367 с.
8. Слинко І. І. Історичний синтаксис української мови. К. : Вища шк., 1973. 216 с.
9. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови. Харків: Акта, 2002. 1054 с.
10. Шевельов Ю. Чому общерусский язык, а не віборуська мова? (З проблем східнослов'янської глотогонії). *Другий Міжнародний конгрес україністів. Мовознавство*. Львів, 1993. С. 54–65.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Основна література

1. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови : навч. посіб. К. : Вища шк., 1991. 231 с.
2. Булаховський Л. А. Питання походження української мови. К. : АН УРСР, 1956. 220 с.
3. Горбач О. Засади періодизації історії української літературної мови й етапи її розвитку. *Другий Міжнародний конгрес україністів. Мовознавство*. Львів, 1993. С. 7–12.
4. Жанри і стилі української літературної мови / Німчук В. В., Русанівський В. М., Чепіга І. П. та ін. ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. К. : Наук. думка, 1989. 284 с.
5. Курс історії української літературної мови : у 2 т. / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; відп. ред. К. К. Цілуйко. К. : АН УРСР, 1958-1961.
6. Муромцева О. З історії української літературної мови : вибрані праці. Харків, 2008. 229 с.
7. Муромцева О. Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Харків : Вища шк., 1985. 152 с.
8. Німчук В. В. Мовознавство на Україні в ХІV–ХVІІ ст. К. : Наук. думка, 1985. 223 с.
9. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови. К. : Либідь, 1995.
10. Півторак Г. Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов. Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі "спільної колиски". К. : ВІЦ "Академія", 2001. 152 с.
11. Півторак Г. Українці : звідки ми і наша мова. К. : Наук. думка, 1993. 200 с.
12. Плющ П. П. Історія української літературної мови К. : Вища шк., 1971. 423 с.
13. Русанівський В. М. Історія української літературної мови : підручник. К. : АртЕк, 2002. 423 с.
14. Українські грамоти ХV ст. / підгот. тексту, вступ. стаття і коментарі В. М. Русанівського ; відп. ред. М. М. Пещак. К. : Наук. думка, 1965. 163 с.
15. Українські грамоти ХV ст. / підгот. тексту, вступ. стаття і коментарі В. М. Русанівського ; відп. ред. М. М. Пещак. К. : Наук. думка, 1965. 163 с.
16. Фаріон І. Мова – краса і сила : Суспільно-креативна роль української мови в ХІ – середині ХІХ ст. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2007. 168 с.

17. Фаріон І. Суспільний статус староукраїнської (руської) мови у XIV – XVII століттях : мовна свідомість, мовна дійсність, мовна перспектива : монографія. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. 656 с.
18. Чапленко В. Історія нової української літературної мови (XVII ст. – 1933 р.). Нью-Йорк, 1970. 448 с.
19. Шевельов Ю. Внесок Галичини у формування української літературної мови. К. : КМ Академія, 2003. 160 с.
20. Шевельов Ю. Прологомена до вивчення мови та стилю Г. Сковороди. *Шевельов Ю. Вибрані праці : у 2 кн.* К. : КМ Академія, 2008. Кн. 1. Мовознавство. С. 511–566.
21. Шевельов Ю. Так нас навчали правильних проізношеній. *Шевельов Ю. Вибрані праці : у 2 кн.* К. : КМ Академія, 2008. Кн. 1. Мовознавство. С. 280–333.
22. Шевельов Ю. Українська мова в I половині XX ст. (1990-1941) : Стан і статус. *Шевельов Ю. Вибрані праці : у 2 кн.* К. : КМ Академія, 2008. Кн. 1. Мовознавство. С. 26–279.

Допоміжна література

1. Висоцький С. О. Київська писемна школа X–XII ст. (До історії української писемності). Львів; К. ; Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коця, 1998. 247 с.
2. Горецький П. Й. Історія української лексикографії. К. : АН УРСР, 1963. 243 с.
3. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? К. : КМ Академія, 2005. 330 с.
4. Жовтобрюх М. А. «Грамматика словенская» Івана Ужєвича – пам'ятка староукраїнської літературної мови. Слово і труд. До 70-річчя акад. І.К. Білодіда. К., 1976. С. 167–179.
5. Жовтобрюх М. А. Староукраїнські грамоти як пам'ятки літературної мови. *Мовознавство.* 1976. № 4. С. 62–70.
6. Залізник Л. Походження українців : між наукою та ідеологією. К. : Темпора, 2008. 104 с.
7. Запаско Я., Мацюк О., Стасенко В. Початки українського друкарства. Львів : Центр Європи, 2000. 222 с.
8. Ісаєвич Я. Українське книговидання : витoki, розвиток, проблеми. Львів: Ін-т українознавства, 2002. 520 с.
9. Карпенко Ю. О. Становлення української літературної мови на Буковині. *Мовознавство.* 1978. № 1. С. 38–48.
10. Кубайчук В. Хронологія мовних подій в Україні : зовнішня історія української мови. К. : «К. І. С.», 2004. 176 с.
11. Куць О. М. Мовна політика в державотворчих процесах України : навч. посіб. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2004. 275 с.
12. Масенко Л. Мова і політика. К. : Соняшник, 1999. 100 с.
13. Масенко Л. Мова і суспільство: постколоніальний вимір. К. : КМ Академія, 2004. 163 с.
14. Масенко Л. Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду : документи і матеріали. К. : КМ Академія, 2005.
15. Матвіяс І. Варіанти української літературної мови від найдавніших часів до кінця XVIII ст. *Культура слова.* К., 1996. Вип. 46–47. С. 3–22.
16. Матвіяс І. Варіанти української літературної мови в кінці XVIII і в XIX ст. *Культура слова.* К., 1996. Вип. 48–49. С. 11–28.
17. Матвіяс І. Взаємодія між східноукраїнським і західноукраїнським варіантами літературної мови в кінці XIX і в XX ст. *Культура слова.* К., 1997. Вип. 50. С. 14–21.
18. Матвіяс І. Г. Діалектна основа української літературної мови. *Мовознавство.* 2007. № 6. С. 26–36.
19. Мозер М. Причинки до історії української мови. Харків: Харківське іст.-філол. т-во, 2008.

20. Мойсієнко В. М. Про національний статус «руської мови» в часи Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. *Мовознавство*. 2005. № 1. С. 67–82.
21. Мойсієнко В. М. Чи мала «руська мова» національність у часи Великого князівства Литовського? *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства* : зб. наук. праць. Ужгород, 2005. Вип. 8. С.69–94.
22. Муромцев І. В. Г. Ф. Квітка-Основ'яненко в історії української літературної мови. *Мовознавство*. 1978. № 6. С. 3–10.
23. Наєнко Г. Етапи становлення наукового стилю української мови: кінець 16 – перша половина 17 століття. *Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації україністів*. *Мовознавство*. Чернівці: Рута, 2003. С. 162–167.
24. Наконечний М. Ф. Квітка-Основ'яненко і розвиток національної літературної мови. *Мовознавство*. 1990. № 4. С.63–69.
25. Наконечний М. Ф. Перша граматики «нової» літературної мови. *Мовознавство*. 1968. № 5. С. 43–51.
26. Пещак М. М. Типи українських грамот XIV ст. та їх стилістичні особливості. *Мовознавство*. 1970. № 6. С. 58–65.
27. Півторак Г. П. Державна мова у Великому князівстві литовському і проблема розмежування українських і білоруських писемних пам'яток. *Мовознавство*. 2005. № 3–4. С. 80–84.
28. Полюга Л. Деформоване висвітлення історії української літературної мови в часи радянського тоталітаризму. *Другий Міжнародний конгрес україністів*. *Мовознавство*. Львів, 1993. С. 36–41.
29. Ткач Л. Західноукраїнський варіант літературної мови кінця XIX – початку XX століття і проблема мовної спадкоємності в сучасній Україні. *Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації україністів*. *Мовознавство*. Чернівці : Рута, 2003. С. 22–37.
30. Ткач Л. Особливості західноукраїнського слововжитку кінця XIX – початку XX ст. у контексті літературно-писемної традиції української мови. *Мовознавство*. 2001. № 3. С. 113–119.
31. Трифонов Р. А. Мова творів Тараса Шевченка в дискусії початку XX ст. з питань вироблення норм української літературної мови. *Слово про Шевченка* : збірник. Харків : Основа, 1998. С. 102–106.
32. Ющук І. П. Мова наша українська : статті, виступи, роздуми. К. : Просвіта, 2003.
33. Ющук І. Якою мовою розмовляла Київська Русь. *Золоті ворота* : видання товариства зв'язків з українцями за межами України. 1994. Вип. 6. С. 121–134.

ДІАЛЕКТОЛОГІЯ

Основна література

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. К. : Вища шк., 1980.
2. Ващенко В.С. З історії та географії діалектних слів : Матеріали до вивчення лексики говорів Середньої та Нижньої Наддніпрянщини. Харків, 1962. 175 с.
3. Ващенко В.С. Лінгвістична географія Наддніпрянщини : Лексичні матеріали. Дніпропетровськ, 1968. 158 с.
4. Ганцов В. Діалектологічна класифікація українських говорів. К., 1923. 106 с.
5. Ганудель З.Т. Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини. Братислава, 1980-1990. Т.1-2.
6. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики. К. : Наук. думка, 1990. 272 с.
7. Дзензелівський Й. О. Конспект лекцій з курсу української діалектології: Вступні розділи. Ужгород : Вид-во Ужгород. ун-ту, 1966. 123 с.
8. Дзензелівський Й. О. Конспект лекцій з курсу української діалектології (ч. I. Фонетика). Ужгород : Вид-во Ужгород. ун-ту, 1965. 125 с.

9. Жилко Ф. Т. Говори української мови. К. : Рад. шк., 1958. 172 с.
10. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови. К. : Рад. шк., 1966. 307 с.
11. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. К. : Наук. думка, 1990. 165 с.
12. Сердега Р. Л., Сагаровський А. А. Українська діалектологія: навч. посібник. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 124 с.
13. Східнословобожанські українські говірки: наук.-навч. посібник / за ред. проф. П. Ю. Гриценка. Луганськ, 2001. Ч. 1. 107 с.

Допоміжна література

1. Атлас української мови : у 3-х т. К. : Наук. думка, 1984-2001.
2. Герман К.Ф. Атлас українських говірок Північної Буковини. Чернівці, 1995-1998. Т. 1-2.
2. Герман К.Ф. Українські говірки Північної Буковини в історичному та лінгвогеографічному аспекті: Фонетика. Фонологія. Чернівці : Рута, 1995. 400 с.
3. Глуховцева К.Д. Лінгвістичний атлас лексики народного побуту українських східнословобожанських говірок. Луганськ : Альма-матер, 2003. 181 с.
4. Глуховцева К. Д. Лінгвістичний атлас лексики народного побуту українських східнословобожанських говірок. Луганськ : Альма-матер, 2003. 181 с.
5. Григорчук Л. М. Динаміка народної уснорозмовної мови і лінгвогеографія (на матеріалах другого тому Атласу української мови) . *Мовознавство*. 1969. № 6. С. 53-61.
6. Гриценко П. Ю. До питання про ареальний аспект дослідження лексико-семантичної системи. *Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів*. К. : Наук. думка, 1983. С.163-167.
7. Гриценко П. Ю. Лексична система і картографування. *Українська діалектна лексика*. К. : Наук. думка, 1987. С.10-20.
8. Гриценко П.Ю. Простір і час. *Проблеми сучасної ареалогії* : зб. ст. К. : Наук. думка, 1994. С. 102-110.
9. Дзензелівський Й. О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області України: Лексика. Ужгород, 1958-1993. Ч.І-ІІІ.
10. Дзензелівський Й.О. Лексичний атлас української мови (ЛІАУМ). *Праці XII Респ. діалектолог. нар.* К. : Наук. думка, 1971. С.17-23.
11. Дзензелівський Й. О. Лінгвогеографічний аспект при дослідженні лексики українських говорів. *Проблеми укр. діалектолог. на сучасн. етапі*: тези доп. і повід. XIV Респ. діалектолог. нар. Житомир, 1990. С. 16-17.
12. Дзензелівський Й.О. Про зміст коментарів до лексичних лінгвістичних карт. *Укр. діалектолог. збірн.* Кн.3. К. : Довіра, 1997. С. 132-138.
13. Євтушок О.М. Атлас будівельної лексики Західного Полісся. Рівне, 1993. 134 с.
14. Жилко Ф. Т. Говори української мови. К. : Рад. шк., 1958. 172 с.
15. Жлуктенко Ю. О. Українська мова на лінгвістичній карті Канади. К. : Наук. думка, 1990. 175 с.
16. Закревська Я.В. Нариси з діалектного словотвору в ареальному аспекті. К. : Наук. думка, 1976. 163 с.
17. Зеленько А. С. Структурна семасіологія і лінгвогеографія. *Проблеми укр. діалектології на сучасн. етапі*: тези доп. і повід. XVI Респ. діалектолог. нар. Житомир, 1990. С. 20-21.
18. Зілинський І. Карта українських говорів: З поясненнями. *Праці Українського наукового інституту*. Варшава, 1933. Т. XIV. С. 7.
19. Королевич Н. Ф. Розвиток української лінгвістичної географії (огляд літератури). *Українська лінгвістична географія*. К. : Наук. думка, 1966. С. 143-152.
20. Лизанець П. М. Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідники в українських говірках Закарпатської УРСР. Ужгород : Вид-во Ужгород. ун-ту, 1976. 327 с.
21. Мартинова Г. І. Лінгвістична географія правобережної Черкащини : монографія. Черкаси : Відлуння, 2000. 265 с.

22. Матвіяс І. Г. Групування говорів української мови. *Структурні рівні українських говорів*. К. : Наук. думка, 1992. С. 3-67.
23. Назарова Т. В. Лінгвістичний атлас Нижньої Прип'яті. К. : Наук. думка, 1985. 136 с.
24. Назарова Т. В. Спроба картографування мікроструктур в Атласі української мови. *Територіальні діалекти і власні назви*. К. : Наук. думка, 1965. С. 122-141.
25. Никончук М. В. Лексичний атлас правобережного Полісся. К., 1994. 386 с.
26. Проблеми сучасної ареалогії : зб. ст. К. : Наук. думка, 1994. 341 с.
27. Сабадош І. В. Атлас ботанічної лексики української мови. Ужгород : Ужгород. держ. ун-т, 1999. 104 с.
28. Сердега Р. Л. Ареальне виявлення елементів сільськогосподарської лексики у говорах Харківщини. *Вісн. ХНУ ім. В. Н. Каразіна: Філологія*. 2004. № 631. Вип.41. С. 10-13.
29. Українська лінгвістична географія. К. : Наук. думка, 1966. 156 с.

Словники

1. Аркушин Г. Л. Сказав, як два зв'язав: Народні вислови та загадки із Західного Полісся і західної частини Волині. Луцьк; Люблін, 2003. 177 с.
2. Аркушин Г. Л. Словник ефемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся і західної частини Волині. Луцьк; Люблін, 2005. 198 с.
3. Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок. Луцьк, 2016. 648 с.
4. Аркушин Г. Л. Словник луцьких жаргонізмів і сленгізмів. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. 272 с.
5. Асаула М. Словник дитячого мовлення Центральної Слобожанщини (Харківщини). Харків : ХІФТ, 2011. 212 с.
6. Астаф'єва М., Воронич Г. Словник гуцульських говірок Річки та Яворова : у 4 т. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2014. Кн. 1: А-Ж. 2014. 516 с.
7. Бичко З. М. Наддністрянські говірки : короткий словник. Тернопіль, 2005. 80 с.
8. Брилінський Д. Словник подільських говірок. Хмельницький : РВВ, 1991. 116 с.
9. Вархол Н., Івченко А. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини. Братіслава : Словацьке педагогічне вид-во; Пряшів : Відділ української літератури, 1990. 160 с.
10. Ващенко В. С. Словник полтавських говорів. Харків : ХДУ, 1960. Вип. 1. 107 с.
11. Гримашевич Г. І. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. Житомир : Північноукраїнський діалектологічний центр Житомирського державного педагогічного університету ім. Івана Франка, 2002. 184 с.
12. Громко Т. В., Лучик В. В., Поляруш Т. І. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини. К.; Кіровоград : РВГІЦ КДПУ, 1999. 224 с.
13. Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові : словник : у 2 т. / відп. ред. В. Грещук. Т. 1. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2019-2020.
14. Гуцульські говірки: короткий словник / уклад.: Г. Гузар, Я. Закревська, У. Єдлінська та ін.; відп. ред. Я. Закревська. Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. 232 с.
15. Данилюк О. К. Словник народних географічних термінів Волині. Луцьк : Надстир'я, 1997. 108 с.
16. Дзензелівський Й. О. Практичний словник семантичних діалектизмів Закарпаття. Ужгород, 1958. 48 с.
17. Дидик-Меуш Г. Мокряни. Говірка маминого села : словник. Львів : Піраміда, 2021. 288 с.
18. Доброльожа Г. М. Ідеографічний словник поліських народних порівнянь з компаративними об'єктами – назвами тварин. К. : Волинь, 1997. 53с.

19. Доброльожа Г. М. Красне слово – як золотий ключ: Постійні народні порівняння в говірках Середнього Полісся та суміжних територій. Житомир : Волинь, 2003. 160 с.
20. Доброльожа Г. М. Фразеологічний словник говірок Житомирщини. Житомир : ПП Туловський, 2010. 404 с.
21. Дорошенко Л. Словник будівельної лексики східнополіського діалекту. Суми : СумДПУ, 2006. 248 с.
22. Дуда І. Лемківський словник. Тернопіль : Астон, 2009. 376 с.
23. Жегуц І., Піпаш Ю. Словник гуцульського говору в Закарпатті. Мюнхен, 2001. 180 с.
24. Карпенко В., Волкова О., Карпенко О., Капустіна Т. Словник діалектизмів, запозичень та застарілих слів в українській мові. К., 2012. 284 с.
25. Кірілкова Н. В. Словник волинських фразеологізмів. Рівне; Острог : НУ «Острозька академія», 2013. 192 с.
26. Коваленко Н. Д. Фразеологічний словник подільських і суміжних говірок. Кам'янець-Подільський. 2019. 412 с.
27. Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок. *Українська діалектна лексика*. К. : Наукова думка, 1987. С. 62–267.
28. Леснова В. В. Матеріали до словника говірок Східної Слобожанщини: Людина та її риси. Луганськ : Шлях, 1999. 76 с.
29. Леснова В. В. Словник оцінних номенів людини в українських діалектах. Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2013. 304 с.
30. Лисенко П. С. Словник діалектної лексики Середнього і Східного Полісся. К. : АН УРСР, 1961. 72 с.
31. Лисенко П. С. Словник поліських говорів. К. : Наукова думка, 1974. 260 с.
32. Магрицька І. Словник весільної лексики українських східнослобожанських говірок (Луганська область). Луганськ : Знання, 2003. 172 с.
33. Матеріали до словника буковинських говірок. Чернівці, 1971–1979. Вип. 1–6.
34. Мацюк З. С. Із народу не викинеш : діалектний словник фразеологізмів. Луцьк : Вежа, 2006. 134 с.
35. Мацюк З. Що сільце, то нове слівце : словник фразеологізмів Західного Полісся. Луцьк : Вежа, 2013. 476 с.
36. Мацюк З. Говорити як медок варити : словник фразеологізмів Західного Полісся та суміжних територій. Луцьк : Вежа, 2020. 688 с.
37. Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області. Одеса : Одес. пед. ін-т, 1958. 78 с.
38. Никончук М. В. Сільськогосподарська лексика правобережного Полісся. К. : Наукова думка, 1985. 312 с.
39. Никончук М. В., Никончук О. М. Будівельна лексика правобережного Полісся в лексико-семантичній системі східнослов'янських мов. Житомир, 1990. 369 с.
40. Никончук М. В., Никончук О. М. Ендемічна лексика Житомирщини. Житомир, 1989. 272 с.
41. Никончук М. В., Никончук О. М. Транспортна лексика Правобережного Полісся в системі східнослов'янських мов. К. : Наукова думка, 1990. 292 с.
42. Никончук М., Никончук О., Мойсієнко В. Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії. Житомир : Полісся, 2001. 148 с.
43. Омельковець Р. Словник ботанічної лексики західнополіських говірок. Луцьк, 2016. 220 с.
44. Омельченко З. Л., Клименко Н. Б. Матеріали до словника східностепових українських говірок. Донецьк : ДонНУ, 2006. 114 с.
45. Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок : в 2 ч. К. : Наукова думка, 1984.

46. Панцьо С. Є. Матеріали до словника лемківських говірок (дієслівна лексика). Тернопіль : Джура, 2009. 108 с.
47. Пиртей П. С. Короткий словник лемківських говірок. Івано-Франківськ, 2004. 326 с.
48. Пиртей П. С. Словник лемківської говірки : матеріали до словника. Legnica; Wrocław, 2001. 345 с.
49. Пошивайло О. Ілюстрований словник народної гончарської термінології Лівобережної України. Гетьманщина. Опішня : Укр. народознавство, 1993. 280 с.
50. Сабадош І. В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород : Ліра, 2008. 480 с.
51. Сагаровський А. А. Матеріали до діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини). Вип. 1-2. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011-2013.
52. Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини. Дніпропетровськ : ДДУ, 1990. 100 с.
53. Сікорська З., Шевцова В., Шутова Л. Словник діалектної лексики Луганщини. К. : Шлях, 2002. 224 с.
54. Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. Чернівці : Рута, 2005. 688 с.
55. Словник українських говорів Одещини / гол. ред. О. І. Бондар. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2011. 224 с.
56. Словник українських східнослобожанських говірок / К. Глуховцева, В. Леснова, І. Ніколаєнко та ін. Луганськ : ЛДПУ ім. Т. Шевченка, 2002. 234 с.
57. Ступінська Г. Ф., Битківська В. Я. Фразеологічний словник лемківських говірок. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. 472 с.
58. Тищенко Т. Лексика бджільництва Східного Поділля : словник. Умань : Софія, 2008. 88 с.
59. Тищенко Т. М. Східноподільський родинний обряд: лексикографічний і текстовий опис. Умань : Візаві, 2014. 390 с.
60. Турчин Є. Д. Словник села Тилич на Лемківщині. Львів : Укр. академія друкарства, 2011. 384 с.
61. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу. Луганськ : Альма-матер, 2005. 348 с.
62. Ужченко Д. В. Словник жаргонних фразеологізмів Східної Слобожанщини : матеріали. Луганськ, 2009. 248 с.
63. Хобзей Н. Гуцульська міфологія : етнолінгвістичний словник. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2002. 216 с.
64. Хобзей Н., Сімович О., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. Гуцульські світи. Лексикон. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2013. 668 с.
65. Хобзей Н., Сімович О., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. Лексикон львівський: поважно і на жарт. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2009. 672 с.
66. Чабаненко В. Словник говірок Нижньої Наддніпрянщини : в 4 т. Запоріжжя : Запорізький держ. ун-т, 1992.
67. Чабаненко В. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпрянщини. Запоріжжя, 2001. 200 с.
68. Шило Г. Ф. Наддністрянський регіональний словник. Львів; Нью-Йорк: Ін-т мовознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Наук. т-во ім. Т. Шевченка в Америці, 2008. 288 с.
69. Юрченко О. С., Івченко А. О. Словник стійких народних порівнянь. Харків : Основа, 1993. 175 с.
70. Janów J. Słownik huculski / opracował i przygotował do druku J. Rieger. Kraków : DWN, 2001. 292 s.
71. Rigier J. Słownictwo i nazewnictwo Łemkowskie. Warszawa: Semper, 1995. 256 s.

72. Słownictwo gwarowe przesiedleńców z Ukrainy : słownik porównawczy kilku wsi w Tarnopolu / dir. J. Rieger; composed on the basis of material collected under the direction of Władysław Paryl by Katarzyna Czarnecka, Dorota Kowalska, Elżbieta Rudolf-Ziółkowska. Kraków : Lexis, 2007. 304 s.

73. Studia nad słownictwem gwar ukraińskich w Polsce: Łemkowszczyzna i gwary nadszańskie / pod kierunkiem J. Riegera. Warszawa, 2002. 440 s.

Голова предметної комісії

_____ А. М. Нелюба
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму затверджено на засіданні приймальної комісії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Протокол засідання приймальної комісії № 2 від 15 квітня 2024 р.

Відповідальний секретар приймальної комісії

_____ Сергій ЄЛЬЦОВ
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗРАЗКИ ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ БІЛЕТІВ

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет **Філологічний** **Вступний екзамен до аспірантури**
Спеціальність **035 Філологія**
Спеціалізація **Українська мова**
Форма навчання **денна**
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): **третій (доктор філософії)**
Навчальна дисципліна: **українська мова**

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Сучасна українська літературна мова як предмет наукового вивчення. Українська мова – національна мова українського народу. Місце української мови серед мов світу. Літературна мова як форма загальнонародної мови. Літературна мова і діалект.
2. Частка як службова частина мови. Формотвірні і модальні частки.
3. Основні фонетичні та морфологічні риси південно-західного наріччя. Найважливіші фонетичні й морфологічні риси карпатської діалектної групи.
4. Комплексний лінгвістичний аналіз речення.

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Факультет **Філологічний** **Вступний екзамен до аспірантури**
Спеціальність **035 Філологія**
Спеціалізація **Українська мова**
Форма навчання **денна**
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): **третій (доктор філософії)**
Навчальна дисципліна: **українська мова**

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 2

1. Предмет і завдання фонетики сучасної української мови. Поняття про звукові одиниці мови. Аспекти дослідження звуків. Місце фонетики серед інших лінгвістичних дисциплін, зв'язок з ними.
2. Наукові концепції походження української мови як мови етносу. Критерії періодизації історії української літературної мови. Дискусійні питання періодизації. Періодизація Ю. Шевельова.
3. Склад української лексики за сферою її вживання. Лексика кодифікована й некодифікована, загальнонародна й регіональна або соціально обмеженого використання. Лексика, територіально обмежена в ужитку (діалектизми), аспекти її вивчення. Просторіччя. Жаргонізми, вульгаризми, арготизми.
4. Комплексний лінгвістичний аналіз речення.

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна**

Факультет **Філологічний** **Вступний екзамен до аспірантури**
Спеціальність **035 Філологія**
Спеціалізація **Українська мова**
Форма навчання **денна**
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень): **третій (доктор філософії)**
Навчальна дисципліна: **українська мова**

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 3

1. Слово як предмет лексикології. Поняття про слово. Основні терміни семасіології (лексема, семема, сема, лексико-семантичний варіант, звуження, розширення та зміщення значення).

2. Час як словозмінна категорія. Система часових форм, їх творення та значення. Локалізовані і нелокалізовані форми часу. Транспозиція форм. Пряме й переносне вживання способів і часових форм.

3. Методи збирання діалектного матеріалу. Фонетична транскрипція як основний засіб фіксування діалектних текстів.

4. Комплексний лінгвістичний аналіз речення.